

ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड, २०७९

नेपाल सरकार (मा. मन्त्रीस्तर) बाट मिति २०७९।१।१५ मा स्वीकृत

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय
रामशाहपथ, काठमाडौं

ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड, २०७५

नेपाल सरकार (मा. मन्त्रीस्तर) बाट मिति २०७५।१।१५ मा स्वीकृत

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय
रामशाहपथ, काठमाडौं

विषयसूची

परिच्छेद १ :	प्रारम्भिक	१
परिच्छेद २ :	उद्देश्य	२
परिच्छेद ३ :	ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह प्रक्रिया	३
परिच्छेद ४ :	ज्येष्ठ नागरिकमैत्री स्वास्थ्य सेवा न्यूनतम मापदण्ड	१०
परिच्छेद ५ :	अभिलेखीकरण, प्रतिवेदन तथा अनुगमन	१३
परिच्छेद ६ :	विविध	१४
अनुसूची- १ :	ज्येष्ठ नागरिक OPD मा रहने रजिष्टरमा उल्लेख गरिनुपर्ने विवरणको ढाँचा	१५
अनुसूची- २ :	ज्येष्ठ नागरिक बहिरङ्ग विभागका लागि आवश्यक औजार तथा उपकरणको सूची	१६
अनुसूची- ३ :	स्वास्थ्यकर्मीले ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य विषयमा पाउनुपर्ने तालिमको विषय	१८
अनुसूची- ४ :	WHO-Integrated Care for Older People Screening (ICOPE) स्क्रिनिंग प्रश्नावली	१९
अनुसूची- ५ :	ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक सुविधा तथा सामग्रीहरूको सूची	२१
अनुसूची- ६ :	ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक औजार/उपकरणको सूची	२२
अनुसूची- ७ :	ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक नियमित औषधीहरूको सूची	२४
अनुसूची- ८ :	ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक आपतकालीन औषधीहरूको सूची	२५
अनुसूची- ९ :	ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा रहने रजिष्टरमा उल्लेख गरिनुपर्ने विवरणको ढाँचा	२७

ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड २०७९

प्रस्तावना: ज्येष्ठ नागरिकको विशेष संरक्षण र सामाजिक सुरक्षा सहित स्वास्थ्य सेवामा सरल, सहज, निःशुल्क पहुँच पुर्याई जेरियाट्रिक स्वास्थ्य सेवा संचालन भएका अस्पतालहरुमा औषधी, जनशक्ति व्यवस्थापन, भौतिक पूर्वाधार, उपकरण तथा औजार लगायतका सामग्री व्यवस्थापन गरी मर्यादित सेवाभाव सहित उपलब्ध सेवालार्ई ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाउदै बढ्दो उमेरलाई स्वस्थ, निरोगी र अर्थपूर्ण बनाई संविधानद्वारा प्रत्याभूत हकको कार्यान्वयन गरी स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन वाञ्छनीय भएकोले,

जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ को दफा ६४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकार स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले यो मापदण्ड जारी गरेको छ

परिच्छेद –१

प्रारम्भिक

१.संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (क) यस मापदण्डको नाम "ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मापदण्ड, २०७९" रहेको छ ।

(ख) यो मापदण्ड तुरुन्त प्रारम्भ हुने छ ।

२.परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस मापदण्डमा:-

- (क) "रणनीति" भन्नाले जेरियाट्रिक स्वास्थ्य सेवा रणनीति, २०७८ लाई सम्झनु पर्छ ।
- (ख) "निर्देशिका" भन्नाले ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालन निर्देशिका, २०७८ लाई सम्झनु पर्छ ।
- (ग) "अस्पताल" भन्नाले निर्देशिका बमोजिम ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालनमा रहेका अस्पताललाई सम्झनु पर्छ ।
- (घ) "विरामी" भन्नाले अस्पतालमा आकस्मिक, बहिरङ्ग र अन्तरङ्ग अन्तर्गत जुनसुकै सेवा लिन आएका ६० वर्षभन्दा माथिका ज्येष्ठ नागरिकलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) "मन्त्रालय" भन्नाले स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद -२

उद्देश्य

३. उद्देश्य : यस मापदण्डको उद्देश्य देहायबमोजिम रहेका छन्,-

- (क) प्रचलित कानुनले तोकेबमोजिम ज्येष्ठ नागरिकलाई सरल, सहज, निःशुल्क, सहूलियतपूर्ण छुट सुविधा सहित गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन सहयोग पुर्याउने,
- (ख) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालन भएका अस्पतालहरूमा श्रोतसाधन तथा सहायक सामग्रीको व्यवस्थापन मिलाउने,
- (ग) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालनका लागि आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधार, शैया (बेड), सहायक सामग्री, मेशिन, औजार एवम् सेवामा ज्येष्ठ नागरिकको पहुँच सहित स्वास्थ्य सेवालार्ई ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाउने,
- (घ) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा संचालनमा संलग्न चिकित्सक लगायत अन्य सम्बन्धित जनशक्तिको स्वास्थ्य सेवा एवम् व्यवहारलाई मर्यादित तथा ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाउने,
- (ङ) ज्येष्ठ नागरिकहरूको बढ्दो उमेरलाई स्वस्थ, निरोगी र अर्थपूर्ण बनाउने।

परिच्छेद -३

ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह प्रक्रिया

४. ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह : ज्येष्ठ नागरिकका लागि स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्दा स्वास्थ्य संस्थाको बहिरंग विभाग दर्ता, ज्येष्ठ नागरिक बहिरंग विभाग सञ्चालन, बहिरंग विभागमा जाँच्ने प्रक्रिया, बहिरंग विभाग संवाद विधि, बहिरंग विभागमा मानव संसाधनको व्यवस्थापन, ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य समीक्षा, ज्येष्ठ नागरिक वार्ड सञ्चालन, ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा मानव संसाधनको व्यवस्थापन, ज्येष्ठ नागरिक वार्ड बाहेक अन्य वार्डमा उपचाररत ज्येष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य सेवा, ज्येष्ठ नागरिक आश्रम/ वृद्धाश्रम र ज्येष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र वा दिवा-सेवा केन्द्रसंग समन्वय गर्नका लागि देहायबमोजिमका मापदण्ड र प्रक्रियाहरू तोकिएका छन्:-

(१) बहिरंग विभाग दर्ता स्थान (Registration Counter):

- क) ज्येष्ठ नागरिकका लागि छुट्टै दर्ता काउन्टरको व्यवस्था हुनु पर्ने छ,
- ख) दर्ता काउन्टरमा छुट्टै टोकनको व्यवस्था हुनु पर्ने छ,
- ग) स्वास्थ्य विमामा आवद्ध भएका ज्येष्ठ नागरिकलाई अस्पतालमा सेवा लिन आएको समयमा सामाजिक सेवा एकाइमार्फत सेवा सहजीकरण गर्नुपर्ने छ,
- घ) साक्षरताविहिन ज्येष्ठ नागरिकका लागि सहजकर्ताले सहजीकरण गर्नुपर्ने साथै माइकिंगको पनि व्यवस्था हुनु पर्ने छ,
- ङ) सहजकर्ताको सहयोग सहज रूपमा उपलब्ध हुने गरी काउन्टरको व्यवस्था हुनुपर्ने छ,
- च) अपाङ्गता तथा कमजोर शारीरिक अवस्थामा रहेका ज्येष्ठ नागरिकका लागि पर्याप्त संख्यामा सहायक सामग्री (व्हिल्चेयर, स्ट्रेचर, आदिको) व्यवस्था हुनुपर्ने छ ।

(२) ज्येष्ठ नागरिक बहिरंग विभाग:

- क) बहिरंग विभाग सेवा संचालन अस्पतालको भुइँ तलामा हुनुपर्ने छ,
- ख) पहिलो पटक सेवा लिन आउने हरेक ज्येष्ठ नागरिकलाई सुरुमा जेरियाट्रिक बहिरंग विभागमा परीक्षण गर्नुपर्ने छ,
- ग) बहिरंग विभागमा सेवाग्राही ज्येष्ठ नागरिकको गोपनीयता एवं आत्मसम्मानका साथ परीक्षण हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने छ । शारीरिक जाँच गर्ने क्रममा पर्दाहरूको प्रयोग, संवाद गर्दा अरु सेवाग्राहीसंग आवश्यक दूरी कायम गर्ने तथा महिला ज्येष्ठ नागरिकलाई शारीरिक जाँच गर्दा परिवारभित्रको एकजना सदस्य पनि संगै हुनुपर्ने छ,

- घ) बहिरंग कक्ष प्रकाशयुक्त, हावा पास हुने एवं भेन्टिलेसन भएको हुनुपर्ने छ,
- ङ) बहिरंग कक्षमा भएको रजिस्टरलाई यस मापदण्डको अनुसूची -१ मा उल्लेख भएको ढाँचामा हरेक सेवाग्राहीको विवरण र रोगको प्रकृति उल्लेख गर्नुपर्ने छ,
- च) सरुवा रोगहरुको संक्रमणबाट बच्न रोकथामका उपयुक्त साधनहरु मास्क, पन्जा तथा स्यानिटाइजर आदिको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ,
- छ) विरामी जाँची सकेपछि हात सफा गर्न सफा पानी, Sanitizer, साबुन र हात धुन बेसिनको व्यवस्था हुनुपर्ने छ,
- ज) बहिरंग कक्ष लगायत अस्पतालमा उत्पन्न हुने फोहोर स्वस्थापन गर्न स्वास्थ्य संस्था फोहोर व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७८ अनुसार आवश्यक रंगका बाल्टिनहरुको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ, बहिरंग संचालनका निमित्त आवश्यक उपकरण एवम् औजारहरु यस मापदण्डको अनुसूची -२ मा उल्लेख भएबमोजिम व्यवस्था गरेको हुनुपर्ने छ ।

(३) ज्येष्ठ नागरिक बहिरंग विभागमा परिक्षण प्रक्रिया:

- क) हरेक ज्येष्ठ नागरिकका लागि छुट्टै बहिरङ्ग पुस्तिका (dedicated OPD folder) को व्यवस्था गर्नुपर्ने छ,
- ख) पहिलो पटक सेवा लिन आउने ज्येष्ठ नागरिकलाई समग्र बुढ्यौली परीक्षण (Comprehensive geriatric assessment-CGA) गर्नुपर्ने छ,
- ग) बहिरङ्ग पुस्तिकाको पहिलो पृष्ठमा समग्र परीक्षणको सारंश उल्लेख गरेको हुनुपर्ने छ,
- घ) ६ महिना पछि विशेषज्ञको राय बमोजिम परीक्षणको पुनरावलोकन गर्नुपर्ने छ,
- ङ) हरेक पटक अस्पताल आउँदा ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राहीलाई साविकमा प्रयोग गरिरहेका सबै प्रकार र विधाका (अलोपेथी, आयुर्वेदिक अन्य) औषधिहरु आफूसङ्गै लिएर आउन सल्लाह दिनुपर्ने छ र स्वास्थ्यकर्मीले पनि हरेक पटक प्रयोग भइरहेका औषधीहरुको प्रयोग र प्रयोग गर्ने विधिका बारेमा प्रत्यक्ष जाँचबुझ गर्नुपर्ने छ,
- च) Geriatric Medicine बाहेक अतिरिक्त विशेषज्ञ सेवा आवश्यक परेको खण्डमा ज्येष्ठ नागरिक OPD मार्फत प्रेषण गरेको हुनुपर्ने छ,
- छ) ज्येष्ठ नागरिक OPD बाट अन्य विशेषज्ञ/विशिष्टीकृत सेवाका निमित्त प्रेषित ज्येष्ठ नागरिकलाई सोहि दिन सेवा दिनुपर्ने छ। सो प्रयोजनका निमित्त अतिरिक्त OPD कार्डको आवश्यकता पर्ने छैन,

- ज) अन्य विभागमा प्रेषित भएको खण्डमा सामाजिक सेवा एकाइका सहजकर्ताले आवश्यक सहजीकरण गर्नुपर्ने छ । सामाजिक सेवा एकाइ संचालन नभएको अवस्थामा OPD कर्मचारीहरूले सहजीकरण गर्नुपर्ने छ,
- झ) ज्येष्ठ नागरिकलाई प्रयोगशाला सेवा (Laboratory and Imaging) आवश्यक परेको खण्डमा सामाजिक सेवा एकाइका सहजकर्ताले सहजीकरण गर्नुपर्ने छ,
- ञ) बहिरंग विभागमा आएका ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राहीलाई सोहि दिन नै परीक्षण रिपोर्ट प्राप्त हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने छ ।

(४) ज्येष्ठ नागरिक बहिरंग विभागमा गरिने संवाद विधि:

- क) ज्येष्ठ नागरिक OPD मा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीले सेवाग्राही ज्येष्ठ नागरिकलाई अभिवादन गर्नुपर्ने छ,
- ख) ज्येष्ठ नागरिकलाई सम्बोधन गर्दा आदरार्थी शब्दको प्रयोग गर्नुपर्ने छ,
- ग) पहिलो पटक सेवा लिन आउने हरेक ज्येष्ठ नागरिकलाई चिकित्सकले न्यूनतम २० मिनेट समय दिनुपर्ने छ,
- घ) ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राही फलो-अपमा आउदा न्यूनतम १० मिनेट समय दिनुपर्ने छ,
- ङ) ज्येष्ठ नागरिकलाई सुरुमा “के समस्या लिएर आउनुभयो बुवा/आमा” भनेर सोधि सकेपछी न्यूनतम १ मिनेट समय उहाँहरूको कुरा सुन्नु पर्ने छ । तत्पश्चात थप जानकारीको निम्ति संवादलाई अगाडि बढाउनु पर्ने छ,
- च) ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राहीको दृष्टि र श्रवण क्षमतालाई मध्यनजर गर्दै परामर्श दिनुपर्ने छ । विस्मृतिको समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकको हकमा सबैभन्दा नजिकको परिवारको सदस्यसंग परामर्श गर्नुपर्ने छ,
- छ) ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राहीसंग आउने स्याहारकर्ता व्यक्तिलाई पनि रोगको प्रकृति र पहिचान विधि, गरिने उपचार, फलो-अप आदि बारेमा प्रष्टसंग बुझाउनु पर्ने छ,
- ज) मर्यादित वातावरणमा सेवा उपलब्ध हुने गरी संचार सहज बनाईनु पर्ने छ ।

(५) ज्येष्ठ नागरिक बहिरंग विभागमा मानव संसाधनको व्यवस्थापन:

बहिरंग विभागको प्रभावकारी संचालनको निमित्त देहायबमोजिमको जनशक्तिको व्यवस्था हुनुपर्ने छ। ती जनशक्तिको क्षमता विकासका लागि यस मापदण्डको अनुसूची-३ मा उल्लेख गरिएका विषयहरू समावेश भएको तालिम दिइएको हुनुपर्ने छ ।

क) ज्येष्ठ नागरिक रोग विशेषज्ञ - १

ज्येष्ठ नागरिक रोग विशेषज्ञ उपलब्ध हुन नसकेको खण्डमा ज्येष्ठ नागरिक चिकित्सा (Geriatric Medicine) मा तालिमप्राप्त विशेषज्ञ हुनुपर्ने छ। सो पनि उपलब्ध हुन नसकेको खण्डमा MD Internal Medicine वा MDGP विशेषज्ञ चिकित्सक हुनुपर्ने छ ।

ख) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवामा तालिमप्राप्त मेडिकल अधिकृत - २

ग) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवामा तालिमप्राप्त नर्सिंग अधिकृत वा जेरियाट्रीक नर्स स्टाफ - २

घ) OPD कर्मचारी - १

(६) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य जांच समीक्षा (Comprehensive Geriatric Health Assessment-CGA)

बहिरंग विभागमा चिकित्सकले हरेक पटक निम्नलिखित कार्यहरू गर्नुपर्ने छ:-

क) स्वास्थ्य सम्बन्धी अन्तर्वार्ता (History taking)

ख) स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँच (Physical examination including vitals)

ग) ज्येष्ठ नागरिकको एकीकृत स्याहार (Integrated Care for Older People-ICOPE) सम्बन्धी स्क्रिनिंग परीक्षण:- यस अन्तर्गत पर्ने निम्नलिखित स्क्रिनिंग परीक्षण यस मापदण्डको अनुसूची -४ मा दिइएको निर्देशनबमोजिम तोकिएको नर्सिंग स्टाफद्वारा गर्नुपर्ने छ।

१. स्मृति सम्बन्धी परीक्षण (Cognitive capacity screening)
२. उदासीनता सम्बन्धी परीक्षण (Depression screening)
३. हिंड-डुल गर्ने क्षमताको परीक्षण (Locomotive capacity screening)
४. दृष्टि सम्बन्धी परीक्षण (Vision screening)
५. श्रवण सम्बन्धी परीक्षण (Hearing screening)
६. पोषण सम्बन्धी परीक्षण (Nutritional screening)

घ) ज्येष्ठ नागरिक, OPD मा कार्यरत चिकित्सकले प्रमुख स्वास्थ्य समस्याको साथसाथै दफा ४ को उपदफा ६ को खण्ड (ग) मा उल्लिखित ICOPE स्क्रिनिंगका क्रममा समस्या भएको क्षेत्रमा जाच-पड्ताल र तद्रूपको रोगको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ ।

(७) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालन:

- क) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्योपचारका लागि वार्डको प्रभावकारी संचालन गर्न अस्पताल व्यवस्थापनले सोहि अस्पतालमा कार्यरत ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवामा तालिमप्राप्त चिकित्सकलाई संयोजक तोक्नुपर्ने छ ।
- ख) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा शैयाको संख्या सिमित भएमा उमेरको ज्येष्ठताको हिसाबले प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने छ ।
- ग) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनको निम्ति आवश्यक सुविधा तथा सामग्री यस मापदण्डको अनुसूची-५ मा उल्लेख गरेबमोजिम व्यवस्था गरेको हुनुपर्ने छ ।
- घ) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनमा आवश्यक औजार तथा उपकरण यस मापदण्डको अनुसूची-६ मा उल्लेख गरेबमोजिम व्यवस्था गरेको हुनुपर्ने छ ।
- ङ) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा आवश्यक नियमित औषधीहरु यस मापदण्डको अनुसूची-७ मा उल्लेख गरेबमोजिम व्यवस्था गरेको हुनुपर्ने छ ।
- च) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा आवश्यक आपतकालीन औषधीहरु मापदण्डको अनुसूची-८ मा उल्लेख गरेबमोजिम व्यवस्था गरेको हुनुपर्ने छ ।
- छ) यस मापदण्डको दफा ४ मा उल्लिखित विषयहरु समेत समेटिएको ज्येष्ठ नागरिकमैत्री वार्डको व्यवस्था हुनुपर्ने छ ।
- ज) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा भएको रजिस्टरमा यस मापदण्डको अनुसूची-९ मा उल्लेख भएको ढाँचामा हरेक सेवाग्राहीको विवरण र रोगको प्रकृति उल्लेख गर्नुपर्ने छ ।
- झ) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा २५ बेड भन्दा बढी हुनु हुदैन ।

(८) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा मानव संसाधनको व्यवस्थापन:

ज्येष्ठ नागरिक वार्डको प्रभावकारी संचालनका निम्ति देहायबमोजिम जनशक्तिको व्यवस्था हुनुपर्ने छ। साथै, जनशक्तिको क्षमता विकाशका लागि निम्नलिखित विषयहरू समावेश भएको तालिम समेत दिइएको हुनुपर्ने छ:

- क) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा विषयमा तालिमप्राप्त नर्सिंग स्टाफ: हरेक ५ बिरामी बराबर हरेक सिफ्टमा १ जना,
- ख) ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा विषयमा तालिमप्राप्त मेडिकल अधिकृत: हरेक २० बिरामी बराबर १ जना,
- ग) ज्येष्ठ नागरिक विशेषज्ञ: हरेक ४० बिरामी बराबर १ जना,
ज्येष्ठ नागरिक विशेषज्ञ उपलब्ध हुन नसकेको खण्डमा जेरियाट्रिक चिकित्सा (Geriatric Medicine) मा तालिमप्राप्त विशेषज्ञ हुनुपर्ने छ । सो पनि उपलब्ध हुन नसकेको खण्डमा Internal Medicine वा MDGP विशेषज्ञ चिकित्सक हुनुपर्ने छ ।
- घ) वार्ड सहयोगी: हरेक १० बिरामी बराबर हरेक सिफ्टमा १ जना ।

(९) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड बाहेक अन्य वार्डमा उपचाररत ज्येष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य सेवा :

- क) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड बाहेक अन्य वार्डमा उपचाररत ज्येष्ठ नागरिकलाई समेत ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा कार्यरत चिकित्सकले परामर्श सेवा दिनुपर्ने छ ।
- ख) ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा शैयाको उपलब्धता र आवश्यकता बमोजिम अन्य वार्डमा उपचाररत ज्येष्ठ नागरिकलाई समेत ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा सार्न सकिने छ।
- ग) अन्य वार्डमा उपचाररत ज्येष्ठ नागरिकका लागि छुट्टै स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था नगरी ज्येष्ठ नागरिक बहिरङ्ग र वार्डमा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीले नै आवश्यक सेवा दिनुपर्ने छ ।

(१०) ज्येष्ठ नागरिक आश्रम/वृद्धाश्रम, ज्येष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र वा दिवा-सेवा केन्द्रसंग
समन्वय:

क) सरकारी एवम् सामुदायिक स्तरबाट संचालित ज्येष्ठ नागरिक आश्रम, स्याहार केन्द्र, आरोग्य आश्रम आदिमा रहेका ज्येष्ठ नागरिकहरूको मासिक रूपमा स्वास्थ्य परीक्षणका लागि स्थानीय तहको समन्वयमा निःशुल्क स्वास्थ्य सिविर संचालनमा सहजीकरण गरिने छ ।

ख) सहजीकरण/समन्वयबाट प्रेषण गरिएका ज्येष्ठ नागरिक बिरामीलाई प्राथमिकताका साथ स्वास्थ्य संस्थाको ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा भर्ना गरी उपचार गर्नुपर्ने छ ।

यी सम्पूर्ण कार्यहरूको संयोजन एवम् सहजीकरण अस्पतालमा रहेको सामाजिक सेवा एकाइले गर्नुपर्ने छ ।

परिच्छेद: ४

ज्येष्ठ नागरिकमैत्री स्वास्थ्य सेवा न्यूनतम मापदण्ड

५. ज्येष्ठ नागरिकमैत्री स्वास्थ्य सेवा न्यूनतम मापदण्ड: ज्येष्ठ नागरिक वार्ड एवम् ज्येष्ठ नागरिकको उपचार हुने अन्य वार्डहरूमा देहायबमोजिमको व्यवस्था गरी समग्र सेवालार्ई नै ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाउनु पर्ने छ:

(१) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड रहने कक्ष:-

- क) ज्येष्ठ नागरिक वार्ड रहने कोठा सम्भव भएसम्म भुइँतलामा हुनुपर्ने छ। भुइँतलामा संभव हुन नसकेको खण्डमा वार्ड रहेको तलासम्म पुग्ने ज्याम्पको वा लिफ्टको व्यवस्था हुनुपर्ने छ।
- ख) कोठामा भेन्टिलेसनको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने छ।
- ग) झ्यालहरूमा जाली लगाइएको हुनुपर्ने छ।
- घ) भित्तामा ठूलो आकारको घडीका साथै भित्तेपात्रोको व्यवस्था हुनुपर्ने छ।
- ङ) कोठा कोलाहल र ध्वनी प्रदुषण कम हुने ठाउँमा हुनुपर्ने छ।
- च) राम्रोसंग घाम लाग्ने किसिमको कोठाहरू हुनुपर्ने छ।

(२) शैया:

- क) ज्येष्ठ नागरिकको उपचार हुने शैयाको उचाई घटबढ गर्न मिल्ने किसिमको हुनुपर्ने छ। सो उपलब्ध नभएमा शैयाको उचाई भुइँबाट १८-२० इन्चको हुनुपर्ने छ।
- ख) सयन-घाउ (Bed-sore) को रोकथामका निम्ति हरेक शैयामा हावायुक्त डस्ना (Air-mattress) उपलब्ध हुनुपर्ने छ।
- ग) बिरामीहरू शैयाबाट नखसुन् भन्ने उद्देश्यका निम्ति शैयाको दुवै छेउमा डन्डीहरू (Side-rails) को व्यवस्था हुनुपर्ने छ।
- घ) बिरामीको सामान एवम् औषधी आदि राख्नलाई प्रत्येक शैयामा लकरको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ। सो लकर नगुड्ने र स्थिर किसिमको हुनुपर्ने छ।

(३) टेबल- कुर्सि र वार्ड परिसरका फर्निचरहरु:

- क) फर्निचरहरु नगुडने किसिमको हुनुपर्ने छ र शैयाको हकमा पांग्रा लक गरिएको हुनुपर्ने छ।
- ख) फर्निचरका कुनाहरु चुच्चो किसिमको नभएर बाटुलो आकारको हुनुपर्ने छ।
- ग) फर्निचरका कुनाहरुमा अस्पतालका अन्य फर्निचरको भन्दा फरक किसिमको र स्पष्ट देखिने किसिमको रंग लगाइएको हुनुपर्ने छ।

(४) वार्डको भुइँ:

- क) वार्डको भुइँ नचिप्लिने र पानी नजम्ने किसिमको हुनुपर्ने छ ।
- ख) भुइँमा सामानहरु तथा तारहरु यत्रतत्र छरिएको हुनुहुदैन। बिरामी हिड्ने बाटो भौतिक अवरोधरहित हुनुपर्ने छ ।
- ग) भुइँमा खुड्किलोको ठाउँमा ज्याम्पको व्यवस्था हुनुपर्ने छ।

(५) वार्डमा प्रकाशको व्यवस्था:

- क) वार्डमा उज्यालो प्रकाशको उचित व्यवस्थापन हुनुपर्ने छ ।
- ख) दिनको समयमा कोठामा पारिलो घाम लाग्ने हुनुपर्ने छ ।
- ग) सामान्य अवस्थामा वार्डको प्रकाशको मात्रा १०० LUX हुनुपर्ने छ भने रातिको समयमा बिरामीहरु सुतेको अवस्थामा प्रकाशको मात्रा १ LUX सम्म हुनुपर्ने छ ।
- घ) तेजिलो-चम्किलो प्रकाश ज्येष्ठ नागरिकको आँखामा सोझै नपर्ने गरी बत्तीहरुको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ ।
- ङ) भित्तामा भएका निर्देशन वा चिन्हहरु प्रष्ट देखिने गरी प्रकाशको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ। शौचालय र स्नान घरमा पर्याप्त मात्रामा प्रकाश दिने बत्तिको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ।

(६) शौचालय र स्नानघर:

- क) महिला तथा पुरुषको लागि छुट्टा-छुट्टै कमोड भएको शौचालयको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ।
- ख) कमोडको वरिपरी हातले सहारा लिने डन्डीहरुको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ ।

- ग) शौचालय तथा स्नान घरमा तातो र चिसो पानी आउने व्यवस्था हुनुपर्ने छ ।
घ) शौचालय तथा स्नान घरको भुइँ नचिप्लिने र पानी नजम्ने किसिमको हुनुपर्ने छ ।
ङ) शौचालय तथा स्नान घरको ढोकाबाट विहलचेयर सहज रूपमा छिर्ने हुनुपर्ने छ । साथै छिर्ने ठाउँमा ज्याम्पको व्यवस्था हुनुपर्ने छ ।

(७) सङ्केत र चिन्हहरु:

- क) सङ्केत र चिन्हहरु सरल नेपाली भाषामा लेखिएको हुनुपर्ने छ ।
ख) एउटै सङ्केतमा धेरै जानकारी एकसाथ लेखिएको हुनु हुदैन ।
ग) सङ्केत र चिन्हहरु सेतो पृष्ठभूमिमा गाडा रंगको वा कालो रंगमा लेखिएको हुनुपर्ने छ । सङ्केतमा प्रष्ट बुझिने किसिमका चित्रहरु मात्र हुनुपर्ने छ ।

परिच्छेद: ५

अभिलेखीकरण, प्रतिवेदन तथा अनुगमन

६. अभिलेखीकरण: (१) सामाजिक सेवा एकाइमार्फत् स्वास्थ्य सेवा लिएका ज्येष्ठ नागरिकहरूको अभिलेख ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक स्वास्थ्य सेवा संचालन) निर्देशिकामा उल्लेख भएबमोजिमको ढाँचामा राखेको हुनुपर्ने छ ।

(२) अस्पताल व्यवस्थापनले निर्देशिकामा उल्लेख भएबमोजिमको समयावधिमा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मंत्रालय, स्वास्थ्य सेवा विभागको नर्सिंग तथा सामाजिक सुरक्षा महाशाखा र सम्बन्धित प्रादेशिक मन्त्रालयमा प्रतिवेदन पठाउनु पर्ने छ ।

(३) ज्येष्ठ नागरिकहरूले प्राप्त गरेको स्वास्थ्य सेवाको अभिलेख सम्बन्धित अस्पतालहरूले मन्त्रालयले तयार पारेको सूचक सहितको विवरण प्राप्त हुनेगरी विद्युतीय प्रणालीमा भरी एकीकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा आवद्ध हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने छ ।

७. अनुगमन: (१) अस्पताल व्यवस्थापन वा अस्पतालमा रहेको सामाजिक सेवा एकाइ व्यवस्थापन समितिले यस कार्यक्रमको वार्षिक समीक्षा गर्नुपर्ने छ ।

(२) मंत्रालयको जनसंख्या व्यवस्थापन महाशाखा, स्वास्थ्य सेवा विभाग अन्तर्गतको नर्सिंग तथा सामाजिक सुरक्षा महाशाखा, प्रदेश स्तरमा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या सम्बन्धी मन्त्रालय, प्रादेशिक स्वास्थ्य निर्देशनालय, स्थानीय तहबाट निर्देशिकामा उल्लेख भएबमोजिम अनुगमन गर्नुपर्ने छ ।

परिच्छेद: ६

विविध

८. बाधा अड्काउ फुकाउने: यस मापदण्ड कार्यान्वयनको क्रममा कुनै बाधा, अवरोध र अस्पष्टता भएमा त्यस्तो बाधा अड्कन फुकाउने प्रयोजनका लागि मन्त्रालयले आवश्यकताअनुसार मापदण्डमा व्याख्या, थपघट वा हेरफेर गर्न सक्ने छ ।

९. मापदण्ड बमोजिम हुने : यस मापदण्डमा लेखिएका कुरा यसै बमोजिम हुने र अन्य कुरा प्रचलित कानून बमोजिम हुने छ

अनुसूची-२

(दफा ४ को उपदफा २ को खण्ड (झ) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक बहिरङ्ग विभागका लागि आवश्यक औजार तथा उपकरणको सूची

सि.नं.	औजार/उपकरण	संख्या	कैफियत
1	Stethoscope	4	1 per doctor 1 for nursing staff
2	Sphygmomanometer	2 Adult cuffed	1 for doctor 1 for nursing staff
3	Digital Thermometer	2	
4	Jerk hammer	2	
5	Flash light	2	
6	Disposable wooden tongue depressor	As needed	
7	X-ray view box	1	
8	Otoscope	2	
9	Ophthalmoscope	1	
10	Tuning fork	2	128 Hz-1 512 Hz-1
11	Hand held Jamar dynamometer	2	
12	Hand held audiometer	2	
13	WHO Hand held eye chart	2	
14	Stop-watch	2	
15	Measuring tape	2	
16	Snellen's chart	1	
17	Ishihara color chart	1	
18	Diabetes monofilament	2	
19	Chair without arm rest	2	
20	Examination couch	1	With head inclination
21	Footstep	1	
22	Wheelchairs	2	With foldable head and leg support
23	Hand sanitizer		As required
24	Examination gloves		As required
25	Weighing machine	2	

सि.नं.	औजार/उपकरण	संख्या	कैफियत
26	Stadiometer	1	
27	Oxygen cylinder	2	Small cylinders with flow meter
28	Pulse oximeters	2	Battery/ cells should be in reserve
29	Stretcher	1	Should have wheel locking system
30	Portable curtain	2	

अनुसूची-३

(दफा ४ को उपदफा ५ र ८ संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक OPD तथा वार्डमा कार्यरत रहने स्वास्थ्यकर्मीले ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य विषयमा पाउनुपर्ने तालिमको विषय

स्वास्थ्यकर्मी	विषय
मेडिकल अधिकृत	<ol style="list-style-type: none"> 1. Multidimensional challenges of population ageing: Globally and nationally 2. Policy level as well as legal arrangements for senior citizens of Nepal 3. Age related changes and their implications and interventions 4. Effective communication strategies 5. Disease prevention and health promotion in older people 6. W.H.O ICOPE screening and care pathways 7. Drug prescription in older people 8. Common NCDs and their management with respect to ageing 9. Infections in old age and their management 10. Mental health issues of ageing population including dementias 11. Geriatric syndromes and their management 12. Elder abuse and its health implications 13. Care of hospitalized older people 14. Care of older people requiring long term care
नर्सिङ्ग स्टाफ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Multidimensional challenges of population ageing: Globally and nationally 2. Policy level as well as legal arrangements for senior citizens of Nepal 3. Age related changes and their implications and interventions 4. Effective communication strategies 5. W.H.O ICOPE screening and care pathways 6. Elder abuse and its health implications 7. Care of hospitalized older people 8. Care of older people requiring long term care

अनुसूची-४

(दफा ४ को उपदफा ६ को खण्ड (ग) संग सम्बन्धित)

WHO-Integrated Care for Older People Screening (ICOPE)

स्क्रिनिङ्ग प्रश्नावली

Priority conditions associated with declines in intrinsic capacity	Tests	Assess fully any domain with a checked box	
Cognitive decline	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ask to remember 3 unrelated words: sun, banana, river 2. Ask for orientation in time and space: What is the full date today? Where are you now (home, hospital etc)? 3. Could the person recall all the 3 words? 	☐ ☐	<p>Wrong to either questions or does not know</p> <p>Can not recall all three words</p>
Limited mobility	<p>Chair rise test: Ask the person to rise from chair 5 times without using arms.</p> <p>Did the person complete five chair rises within 14 seconds?</p>	☐	No
Malnutrition	<ol style="list-style-type: none"> 1. Weight loss: Have you unintentionally lost more than 3 kg over the last 3 months? 2. Appetite loss: Have you experienced loss of appetite? 	☐ ☐	<p>Yes</p> <p>Yes</p>
Visual impairment	Do you have any problem with your eyes: difficulties in seeing far, reading, eye diseases or currently under medical treatment (e.g diabetes mellitus, hypertension)?	☐	Yes

Hearing loss	Hears whispers (whisper test) <i>or</i> Screening audiometry result is 35 dB or less <i>or</i> Passes automated app-based digits-in-noise test	☐	Fail
Depressive symptoms	Over the past 2 weeks, have you been bothered by: 1. Feeling down, depressed or hopeless? 2. Little interest or pleasure in doing things?	☐ ☐	Yes Yes

अनुसूची- ५

(दफा ४ को उपदफा ७ को खण्ड (ग) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक सुविधा तथा सामग्रीहरूको सूची
(हरेक १० शैया बराबर)

सि.नं.	सुविधा/सामग्रीहरू	संख्या	कैफियत
1	Separate space for nursing station	1	
2	Separate changing room for male and female staffs	2	
3	Store room	1	
4	Furniture in nursing station		At least a set of 1 table and 2 chairs with shelves for storage of charts and inpatient forms and formats
5	Telephone facility	1	With intercom facility
6	Wi-Fi facility for patients and staffs		
7	ECG machine	1	
8	Defibrillator	1	Should be in immediate accessible area
9	Toilets	1 for every 6 female beds 1 for every 8 male patients	With wash basins and sinks
10	Bathroom	1 for every 10 patients	With warm water facility
11	Safe drinking water		Uninterrupted 24 hour
12	Warm water dispenser	2	
13	Air conditioning	2	
14	Electric heaters	4	Use of gas/coal heaters is discouraged

अनुसूची-६

(दफा ४ को उफदफा ७ को खण्ड (घ) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक औजार तथा उपकरणको सूची
(हरेक १० शैया बराबर)

सि.नं.	औजार/उपकरण	संख्या	कैफियत
1.	Working table for nursing station	1-2	
2.	Chairs for nursing station	2	
3.	Cupboard	2	
4.	Shelves	2	
5.	Bedside table with locker	1 per bed	
6.	Bedside cardiac table	1 per bed	
7.	Bedside chair	1 per bed	
8.	Patient bed	As sanctioned	Geriatric friendly beds
9.	IV stand	1 per bed	
10.	Medicine trolley	1	
11.	Emergency cart	1	
12.	Medicine trolley	1	
13.	Dressing trolley	1	
14.	Wall clock	2	
15.	Electric suction machine	2	
16.	Refrigerator	1	
17.	Sphygmomanometer	3	2 adult size
18.	Stethoscope	3	
19.	Digital Thermometer	3-5	
20.	Pulse oximeters	3	
21.	Nebulizer	4	2- Normal 2- Ultrasonic
22.	Dressing set	4	
23.	Steel dressing drum with sterile cotton and gauze pads	1	
24.	Cheattle forceps with holder	1	
25.	Catheter set	5	

सि.नं.	औजार/उपकरण	संख्या	कैफियत
26.	Mattress with bedcover, pillow with pillow cover, blanket with cover	2-3sets per bed	
27.	Air mattress	1 per bed	
28.	Catheter set	2	
29.	Torch with extra batteries and bulb	2	
30.	Documentation purpose: a. Inpatient register b. Inventory record c. Cardex files Patient files	As per need As per need As per patient As per patient	
31.	Waste bins color coded	1 set	Based on HCWM 2014 (MoHP)
32.	Wheelchairs	2	With foldable head and leg support
33.	Stretcher	1	With wheel-locking system
34.	Weighing machine	2	
35.	Stadiometer	1	
36.	Restrain set including belts	2	
37.	Needle cutter	1	

अनुसूची-७

(दफा ४ को उपदफा ७ को खण्ड (ड) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक वार्ड संचालनका लागि आवश्यक नियमित औषधीहरुको सूची
(हरेक १० शैया बराबर)

सि.नं.	औषधी	संख्या	कैफियत
1.	Normal Saline Injection	10	
2.	Dextrose 5% Injection	10	
3.	Ringers' Lactate Injection	10	
4.	Dextrose 5% Normal Saline Injection	10	
5.	Distilled Water	2	Each of 500 ml
6.	IV Infusion Set	10	
7.	Blood Transfusion/Phlebotomy Set	2	
8.	IV Canula (16,18,20,22 Gz)	As per need	
9.	Gloves (Utility)	As per need	
10.	Mask, Cap, Gowns	As per need	
11.	Disposable syringes 1 ml, 3 ml, 5 ml, 10 ml, 30 ml, 50 ml	As per need	
12.	Salbutamol solution	5	
13.	Ipratropium solution	5	

अनुसूची-द

(दफा ४ को उपदफा ७ को खण्ड (च) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक वाई संचालनका लागि आवश्यक आपतकालीन औषधीहरुको सूची
(हरेक १० शैया बराबर)

सि.नं.	आपतकालीन औषधी	संख्या	कैफियत
1	Atropine injection	5	1 mg/ml
2	Adrenaline injection (1:1000)	10	1 mg/ml
3	Xylocaine gel	2	-
4	Diclofenac injection	5	75 mg/2ml
5	Paracetamol injection	5	1000 mg/vial
6	Hyoscine butyl bromide injection	5	10 mg/ml
7	Pethidine injection	5	50 mg/ml
8	Morphine injection	2	5mg/ml
9	Diazepam injection	2	10mg/2ml
10	Midazolam injection	2	1mg/ml
11	Ondansetron injection	10	2mg/ml
12	Hydrocortisone injection	5	100 mg/vial
13	Pantoprazole injection	10	40 mg/vial
14	Frusemide/Torseamide injection	10	10 mg/ampule
15	Dopamine injection	2	200 mg/5 ml
16	Noradrenaline injection	5	2mg/ml
17	50 ml 50% dextrose injection	10	-
18	Digoxin injection	2	0.5mg/2 ml
19	Labetalol injection	5	20 mg/4 ml
20	Magnesium sulphate injection	2	50%
21	Glyceryl-trinitrate injection	2	50mg/50 ml
22	Sodium bicarbonate injection	2	8.4% (1mEq/ml)
23	Amiodarone injection	2	150 mg/3ml
24	Phenytoin injection	2	50 mg/ml
25	Levetiracetam injection	2	100 mg/ml
26	3% Sodium chloride injection	5	-

सि.नं.	आपतकालीन औषधी	संख्या	कैफियत
27	10 ml 10% Calcium gluconate injection	5	-
28	IV infusion set	2	-
29	IV canula (16,18, 20, 22, 24 Gz)	2 each	-
30	Disposable syringes (1, 3, 5, 10, 20, 50 ml)	5 each	-

अनुसूची-९

(दफा ४ को उपदफा ७ को खण्ड (च र ज) संग सम्बन्धित)

ज्येष्ठ नागरिक वार्डमा रहने रजिष्टरमा उल्लेख गरिनुपर्ने विवरणको ढाँचा

सि.नं.	नाम	उमेर/लिङ्ग	सम्पर्क नं.	भर्ना मिति	डिस्चार्ज मिति	फलो-अप मिति	निदान	कैफियत

Supported by:

Disclaimer:- This material has been funded by UKaid from the UK Government; however the views expressed do not necessarily reflect the UK government's official policies.